

АНАЛІЗ РАРИТЕТНОГО КОМПОНЕНТУ ФЛОРИ НПП «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН»

Мандзюк Л. О.

НПП «Дністровський каньйон»
м. Заліщики, Тернопільська обл., Україна

Раритетний компонент флори НПП «Дністровський каньйон» за результатами досліджень працівників відділу науки та за літературними даними налічує 55 видів рослин занесених до Червоної книги України (2009) та 45 видів включених до переліку таких, що перебувають під охороною на території Тернопільської області [2].

Серед регіонально рідкісних видів є значна кількість таких, що є звичайними для флори Парку, наприклад: плющ звичайний (*Hedera helix* L.), конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.), аспленій мурів (*Asplenium ruta-muraria* L.) та інші. Тому для подальшого аналізу до уваги взяті лише червонокнижні види рослин [1, 2].

Червона книга України на території Національного парку представлена 55-ма видами рослин, котрі належать до двох відділів, трьох класів, 19 родин. Вищі спорові рослини предствлені єдиним видом – марсилея чотирилиста (*Marsilea quadrifolia* L.), відділу папоротеподібні. Інші 54 види належать до квіткових рослин: 30 до класу однодольні і 24 класу дводольні. Найбільш чисельно представлена родина орхідні (*Orchidaceae*) – 18 видів [2, 3].

За природоохоронним статусом види, відповідно до ст. 13 Закону України «Про Червону книгу України», розподілені на 7 категорій [3] (табл. 1).

На території НПП повністю відсутні види, які мають статус зниклих у природі, невизначених та недостатньо відомих. Один вид – сонценасінник таємний (*Heliosperma arcanum* Zapal.) має статус зниклий (види, щодо яких

відсутня будь-яка інформація про наявність їх в Україні у природі чи спеціально створених умовах), і 4 статус зникаючих (види під загрозою зникнення, у яких спостерігається скорочення ареалу, або зниження чисельності) – таволга польська (*Spiraea polonica* Blocki), цибуля перевдягнена (*Allium pervestitum* Klokov), зозулинець обпалений (*Orchis ustulata* L.), зозулинець прикрашений (*Orchis signifera* Vest.) [1, 3].

Таблиця 1.

Розподіл червонокнижних видів НПП
«Дністровський каньйон» за природоохоронним статусом

№	Природоохоронний статус	Кількість видів	Відсоток від загальної к-ті, %
1.	Зниклий	1	1,8
2.	Зниклий у природі	—	—
3.	Зникаючий	4	7,2
4.	Вразливий	20	36,3
5.	Рідкісний	13	23,6
6.	Невизначений	—	—
7.	Недостатньо відомий	—	—
8.	Неоцінений	18	32,7

36% червонокнижних видів національного парку мають статус - вразливі (види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії зникаючих, якщо триватиме дія факторів, які негативно впливають на стан їх популяцій), майже 24 % – 13 видів мають статус рідкісні (види, відомі з небагатьох місцезнаходжень, популяції яких характеризуються відносно стабільними, хоча і низькими показниками). 18 червонокнижних видів НПП мають статус неоцінений. Це свідчить про недостатнє вивчення флори даного регіону. Іншою причиною, через яку статус деяких видів (лунарія оживаюча (*Lunaria rediviva* L.) та цибуля ведмежа (*Allium*

ursinum L.) не оцінений є те, що ці види звичайні для Карпат, але рідкісні для рівнинної території України [2, 3].

Рис.1. Розподіл червонокнижних видів НПП "Дністровський каньйон" за типами життєвих форм (за Раункієром)

Серед видів флори «Дністровського каньйону», котрі занесені до Червоної книги України (2009 р.) присутні всі 5 життєвих форм, які виділив Раункієр. Найбільша кількість видів належать до груп геофітів та гемікриптофітів. Група хамефітів представлена двома видами – вовче лико пахуче (*Daphne sneorum* L.) та шоломниця весняна (*Scutellaria verna* Bess.) До фанерофітів відносяться 7 видів, 3 з яких є нанофанерофітами. До криптофітів належать: зозуліні черевички справжні (*Cypripedium calceolus* L.), горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), ясенець білий (*Dictamnus*

albus L.) та сугайник угорський (*Doronicum hungaricum* Rechb.f.), тобто 4 види [2,3].

На території НПП "Дністровський каньйон" зростає 6 реліктових та 10 ендемічних червонокнижних видів [2,3]. 20 червонокнижних видів Парку зростають на межі ареалу поширення [2,3].

Рис. 2. Розподіл червонокнижних видів НПП "Дністровський каньйон" за науковим значенням

Серед реліктів варто відзначити такі види: марсилея чотирилиста (*Marsilea quadrifolia* L.), клокичка периста (*Staphylea pinnata* L.), водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L. s.l.) До ендеміків належать два види зіноваті – зіноваті Блоцького (*Chamaecytisus Blockianus* Klaskova) та зіноваті подільська (*Chamaecytisus podolicus* Klaskova.), цибуля круглонога (*Allium sphaeropodum* Klok.), шоломниця весняна (*Scutellaria verna* Bess.), аконіт несправжньо-протиотруйний (*Aconitum pseudantora* Blocki ex Pacz.), шипшина Чацького (*Rosa Czackiana* Besser),

таволга польська (*Spiraea polonica* Blocki), рутвиця гачкувата (*Thalictrum uncinatum* Rehm.) та цибуля перевдягнена (*Allium pervestitum* Klokov).

Сонцenasінник таємний (*Heliosperma arcanum* Zapał.) являється одночасно і ендемічним, і реліктовим видом [2,3,4].

Виділено 7 видів із складним біологічним розвитком. Це представники родини зозулинцевих (орхідних), хоча багатьом з них безпосередня небезпека знищення не загрожує (наприклад, гніздівка звичайна, коручка чемерникоподібна), а самі ці рослини навіть можуть зростати в антропогенно порушених екотопах. Проте вразливість їх обумовлена складною біологією розвитку (потреба у специфічних грибах-симбіонтах, складна екологія запилення) [2,3].

Види з диз'юнктивним ареалом нараховують 9 видів.

Рис. 3. Розподіл "червонокнижних" видів НПП "Дністровський каньйон" за відношенням до вологості

Відповідно до даних, вказаних в Червоній книзі України (2009) ми поділили всі види на 5 груп за відношенням до вологості: ксерофіти, мезофіти, гідрофіти, ксеромезофіти та мезоксерофіти. До груп

ксерофітів та ксеромезофітів відносяться по 7 видів. Водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L. s.l.) та марсиля чотирилиста (*Marsilea quadrifolia* L.) належать до групи гідрофітів, причому обидва види є плаваючими гідрофітами.

Переважає більшість червонокнижних видів Парку належать до груп мезофітів (25 видів), або мезоксерофітів (14 видів) [2].

За ценотипичною приуроченістю 25 видів відносяться до лучно-степових, 28 до лісових угруповань, 2 види – до водних [1,4].

Рідкісні види флори НПП "Дністровський каньйон" охороняються не лише на рівні України, але і різними міжнародними природоохоронними документами.

До Директиви про збереження природних оселищ занесено: до II/VI додатків – 6 видів рослин, V додаток 1 вид підсніжник білосніжний (*Galantus nivalis* L.).

CITES, додаток II - 20 видів: 18 орхідей, підсніжник білосніжний (*Galantus nivalis* L.) та горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.).

До Червоного списку МСОП занесені: зіновать подільська (*Chamaecytisus podolicus* Klaskova) і зіновать Блоцького (*Chamaecytisus Blockianus* Klaskova) [7], ці ж два види занесені до Європейського Червоного списку (1991 р.). До нового ЄЧС (2011 р.) занесена велика кількість видів, але до категорій, що підлягають охороні лише цибуля перевдягнена (*Allium pervestitum* Клоков) [5]. Із Додатку I Бернської конвенції для території парку вказується 5 видів: зозулині черевички справжні (*Cypripedium calceolus* L.), сон великий (*Pulsatilla grandis* Wenderoth), сон розкритий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l.), водяний горіх плаваючий (*Trapa natans* L.) та марсиля чотирилиста (*Marsilea quadrifolia* L.) [6].

1. Кагало О. О., Мандзюк Л. О. НПП Дністровський каньйон // Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч.2. Національні природні парки // Колектив авторів під ред. В.А. Онищенко і Т.Л. Андрієнко. – Київ, 2012. – с. 249-259.

2. Літопис природи НПП «Дністровський каньйон». Т. 1, 2012. – 451 с.

3. Червона книга України. Рослинний світ/ за ред. Я.П. Дідуха — К.: Глобалконсалтинг, 2009.– 900 с.

4. Черняк В.М., Синиця Г.Б. Рідкісні та зникаючі рослини Тернопільщини з Червоної книги України. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 224 с.

5. Bilz, M., Kell, S.P., Maxted, N. and Lansdown, R.V. European Red List of Vascular Plants.— Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011

6. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats Bern, 19.IX.1979

7. IUCN Red List of Threatened Species <http://www.iucnredlist.org/> , 2013